

Naar een pastelteekening van Antoon van Welle in 1929.

BIJ HET OVERLIJDEN VAN WILLEM KLOOS

Met Kloos is nu de eerste der tachtigers en de laatste der tachtigers heengegaan. De meest echte tachtiger, die trouw gebleven is aan zijn oude beginselen. De man van *De Nieuwe Gids*, die op zijn post bleef, toen allen hem verlieten. Hij verscheen in de geschiedenis onzer literatuur als een der baanbrekers van een nieuwe kunst. Met Verwey strafte hij de onbevoegde critici zijner jeugd-jaren onbarmhartig af. Zelf werd hij de grondlegger der moderne critiek. Zijn verzen waren nieuwe geluiden. Stormenderhand veroverde hij hoofden en harten.

Dat de kunst individueel is, heeft hij in een slagzin neergeschreven, die sinds in het geheugen van vele honderden bleef. Dat vorm en inhoud één zijn, was reeds door Geel beweerd, maar Kloos gaf aan deze stelling nieuwe kleur.

En het devies „De kunst om de kunst” werd het wachtwoord, dat besliste over de vraag, of iemand recht had van meespreken op kunstterrein of niet.

Kloos' gedichten, zijn „Veertien jaren literatuurgeschiedenis,” zijn „Inzichten en Vergezichten,” zijn studies over achttiende-eeuwsche dichters, zijn boek over Perk, zijn inleiding van den Mathilde-cyclus, de resultaten zijner studiën van de klassieken en van de Engelsche dichters Shelley en Keats — het is alles werk van betekenis geweest. Brekend en bouwend werk. In zijn critieken ging hij te ver; hij heeft het later zelf bekend en eerlijk zijn oordeel gewijzigd. In zijn „daad van eenvoudige rechtvaardigheid,” waarin hij de verguisde achttiende-eeuwers rehabiliteerde, is hij misschien ook te ver gegaan en heeft hij meer geschreven dan hij als groot literair criticus verantwoord kon.

Maar in alles is hij eerlijk geweest. Dit is het vooral, wat hem op zoo'n hoog menschelijk plan doet staan: zijn eerlijkheid. „Ik ben te veel een mensch geweest,” heeft hij beleden.

316

Kloos was oprecht tot in zijn onevenwichtigheid toe. Ook in wat men genoemd heeft zijn ijdelheid. Het conflict tusschen kunstenaar en samenleving heeft hij pijnlijk gevoeld. Hij was zich bewust van zijn roeping als kunstenaar. In momenten van hoogspanning heeft hij zich laten gaan en we kennen den gewraakten zin: Ik ben een god in 't diepst van mijn gedachten — een zin, waaruit men misschien meer gehaald heeft dan er in zat, maar die toch in verband met andere uitspraken van Kloos inderdaad bedenkelijk was.

Ik betwijfel het, of Kloos zich als de eenzame heeft gevoeld in zijn laatste jaren. Al was zijn invloed gering meer, al was zijn richting reeds lang verdrongen door een nieuwe en nieuwere en nieuwste, die met elkander wedijverden in kortstondigheid, de liefde die hem omringde en de rijke innerlijke wereld, waarin hij woonde, hebben hem niet kunnen ontnemen het geluk, dat hij zich veroverd had in zijn jeugd en dat hij altijd weer als nieuw ontving: een nieuwe knop, die uitbloede tot een nieuwe roos, omdat de bodem, waaruit het leven sproot, een echte voedingsbodem was.

Dit beeld zou de dichter hebben verstaan. Zelf vertelde hij van zijn hogere-burgerschooljaren, hoe hij liever naar een bloem keek, dan dat hij ze openkerfde om haar deelen te tellen, om haar te determineeren. Dat hij dacht bij een boterbloem, bij een malva, een madeliefje: „Wat vreemd, dat jij leeft . . . denk en voel jij nu óók, al is het dan nog zoo weinig?”

Kloos' verdiensten?

Hij heeft een heele wereld van valsche conventie verjaagd. Hij heeft in zuivere taal zijn diepe gedachten weergegeven. Hij heeft het pleit gehouden en gewonnen voor de echte beeldspraak. Hij heeft de klankwaarde der woorden weer getaxeerd.

En nu weet ik wel, dat er bij Kloos ook wel versregels zijn, vooral als men ze gaat zoeken, waarin onzuiverheden kunnen aangewezen worden en dat het versierde, het opgetuigde woord door den tachtiger overschat werd en dat onze tijd verzen vraagt of zoo maar krijgt, die contrasten zijn van de tachtiger poëzie, maar ik geloof, dat allen, die na Kloos, Verwey, Van Deyssel, Van Eeden enz. zijn gekomen, meer aan hen te danken hebben, dan ze zelf gelooven willen of vermoeden kunnen. Frans Erens heeft het indertijd goed gezegd, dat achter de woorden der tachtigers het sentiment van zelfstandige zeggung verborgen was. Deze dichters praatten niet over de dingen en over de dingen heen, maar schonken ons hun belevingen.

Kloos is genoemd de prins, die de schoone slaapster heeft gewekt.

Geen man van de gemeenschapskunst. Kloos aanvaardde dit woord niet eens. Hij was en bleef de individualist. Geen man van een tijd, die een dichter wel de eerst in aanmerking komende figuur moet vinden, als er naar de overbodigen zou gevraagd worden.

En toch een man van alle tijden.

Ondanks alle critiek en negeering.

Groot als mensch, groot als kunstenaar.

En nu staat het wel vast, dat geen contact Christelijk Nederland met Kloos vereenigde — de geestelijke sfeer van Kloos was een andere dan die van de geloovigen, die hun eenigen troost in leven en sterven vinden, dat zij eigendom zijn van hun getrouwen Zaligmaker en die ootmoedig belijden, dat zij arme zondaren zijn in het diepst van hun gedachten.

Maar toch kan Christelijk Nederland waardeeren, wat

Kloos heeft beteekend voor onze literatuur, waardoor deze literatuur een eereplaats verkreeg in die der beschaafde wereld.

Nu is Kloos overleden.

Als „de dood aan een persoonlijkheid de kern hergeeft,” dan zullen nu althans eenige oogen opengaan voor 's mans verdiensten. Voor de eer die hem toekomt: vernieuwer onzer literatuur te zijn geweest.

Hij werd 78 jaren. Het einde kwam plotseling.

Een oude tijd is met Kloos weggestorven. Want hij was schier de eenige, die zijn eigen tijd had overleefd.

De Nieuwe Gids wordt uitgedragen met Willem Kloos, ook al zou de periodiek nog in naam korter of langer blijven.

De beweging van tachtig heeft haar laatsten zwakken snik gegeven, al heeft ze niet tevergeefs bestaan.

En Kloos?

„Strak staat mijn gezicht op de eeuwigheid gericht,” heeft hij eens geschreven.

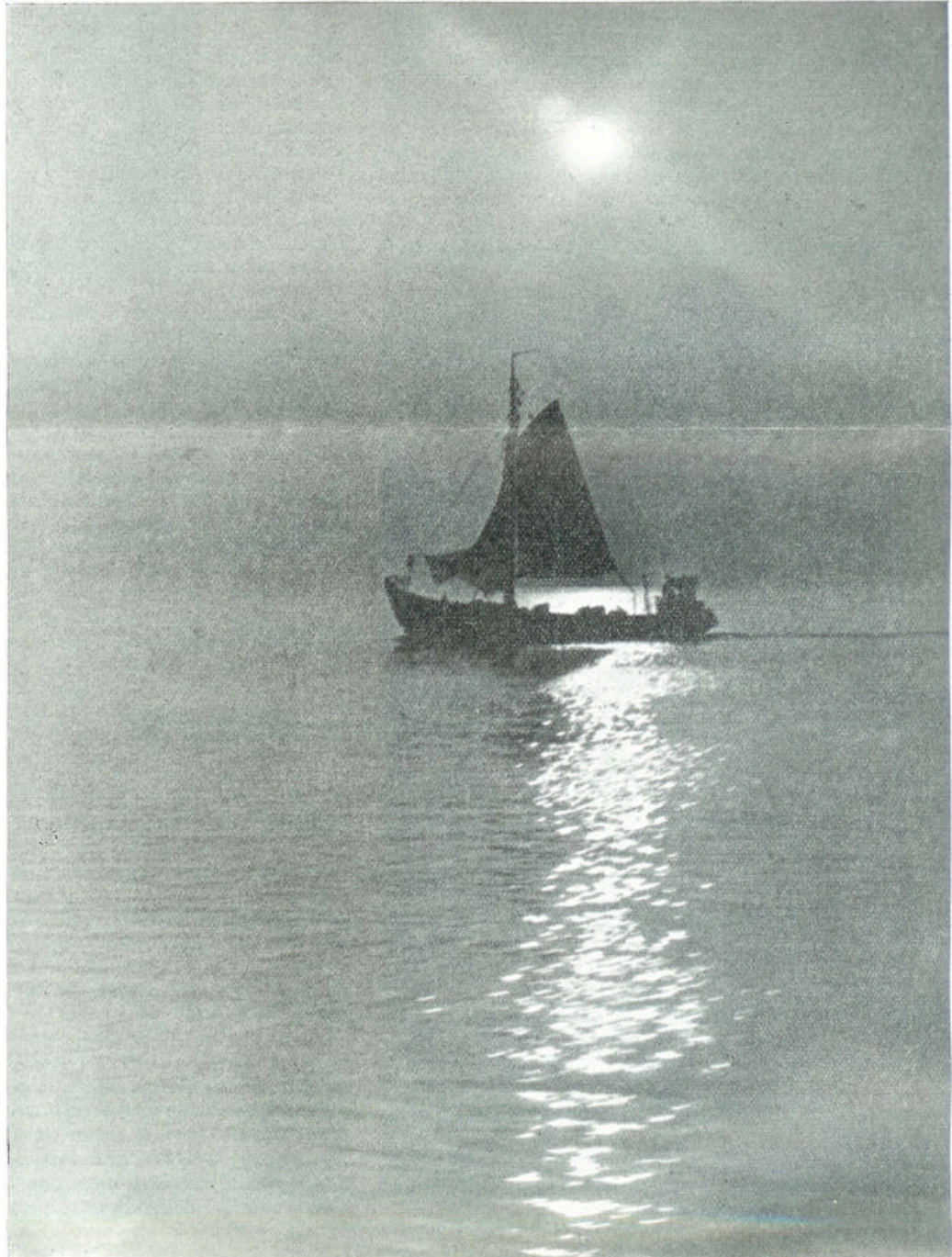
Och, ook dit kon wel niet anders.

De eeuwigheidsgedachte woonde in dat hart, omdat het een menschenhart was.

Wij breken den staf niet boven een doode. Dat recht komt een mensch niet toe.

Wij wenschen alleen, dat — misschien ter elfder ure, ter twaalfder ure — een groot man als een kindeke mag zijn geworden in 't diepst van zijn gedachten en om genade mag hebben gezocht bij het Kruis.

A. L. v. H.

De zee, de zee klotst voort
in eindeloze deining,
De zee, waarin mijn ziel
zichzelf weerspiegeld ziet.

WILLEM KLOOS